

15. Müller, C. Cinematic metaphor: Experience – affectivity – temporality / C. Müller, H. Kappelhoff (eds.). – Berlin : DeGruyter, 2018. – 280 p.

Исследование выполнено за счет гранта Российского научного фонда (проект №19-18-00040) в Институте языкознания РАН.

Abstract. The research is aimed at developing the theory of linguistic creativity by studying the creative possibilities of phraseological units in the process of shaping cinematic tropes. The material includes films of Soviet and Russian as well as foreign film directors. The studied films are released in different periods and represent various cinematic genres. Special attention is paid to the development of the concepts of “poetics of cinematic discourse”, “linguistic creativity”, “cinematic trope” and “cinematic staging of phraseological units”. The main types of verbally-based cinematic tropes are established. The multistep algorithm of analyzing phraseologically-based cinematic metonymies and cinematic metaphors is offered.

Keywords: linguistic creativity; phraseological unit; cinematic trope; poetics of cinematic discourse.

УДК 811.161.3'373:398.9

Я. Я. Іваноў, Ю. А. Петрушэўская

**ЯКІЯ ПРЫКАЗКІ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ
МОЖНА ЛІЧЫЦЬ НАЦЫЯНАЛЬНА АДМЕТНЫМІ?
(да праблемы вызначэння нацыянальнай спецыфікі
прыказкавага фонду беларускай мовы)**

Анотацыя. Разглядаецца метадалогія апісання нацыянальнай адметнасці беларускіх прыказак, якая павінна вызначацца ў рэчывы сінхранічнага падыходу шляхам размежавання прыказак на спецыфічна беларускія і агульныя з іншымі мовамі (на шырокім моўным фоне) і далейшай дыферэнцыяцыі і тых і другіх паводле нацыянальна-моўнай своеасаблівасці (наяўнасці ўласна беларускіх элементаў у моўным афармленні прыказак) і / або нацыянальна-культурнай маркіраванасці (адлюстравання ў прыказках як цэласных моўных знакаў або ў асобных элементах іх структуры ці зместу фактаў беларускай нацыянальнай гісторыі і культуры, менталітэту беларускага народа).

Ключавыя словы: беларуская мова, прыказка, нацыянальная адметнасць, прыказкавы фонд, агульнасць з іншымі мовамі, спецыфічнасць, нацыянальна-моўная своеасаблівасць, нацыянальна-культурная маркіраванасць.

Вызначэнне нацыянальнай спецыфікі прыказкавага фонду беларускай мовы з’яўляецца адной з актуальных праблем беларускай парэміялогіі [1]. Гэта праблема акрэслілася ў беларускім мовазнаўстве ў канцы ХХ – пачатку ХХІ ст. [2; 3; 4] і ў розных аспектах разглядаецца ў шматлікіх даследаваннях [5], у тым ліку і ў метадалагічным плане [6; 7; 8]. Аднак дыферэнцыяцыя нацыянальнага і іншанацыянальнага кампанентаў у беларускай парэміялогіі і фразеалогіі яшчэ застаецца дыскусійнай праблемай з уласна лінгвістычнага пункту гледжання як у факталагічным, так і ў метадалагічным плане.

Аб’ём нацыянальна спецыфічнай часткі ў прыказкавым фондзе беларускай мовы звычайна неапраўдана перабольшваецца. Ва ўласна лінгвістычным плане гэта выяўляецца ў тым, што прыказкі кваліфікуюцца як уласна беларускія паводле паходжання на падставе ўжывання ў іх слоў-рэалій, адлюстравання ў прататыпах прыказак гістарычных, географічных, сацыяльных, культурных умоў жыцця беларускага народа, карэляцыі прыказкавага зместу з духоўным светам беларусаў, наяўнасці ў лексічна-фразеалагічным складзе прыказак кампанентаў, якія адсутнічаюць у іншамоўных прыказкавых аналагах і г. д. Аднак такія характарыстыкі могуць быць

уласцівы і запазычаным прыказкам, якія лінгвакультурна асіміляваліся ў беларускай мове. Так, прыказку *Не адразу Вільню пабудавалі* [9, с. 278] або *Не за дзень Вільня станавілася* [9, с. 279] нельга лічыць уласна (спецыфічна) беларускай толькі на падставе наяўнасці ў яе складзе слова-рэаліі *Вільня*, паколькі прыказка не ўтварылася ў беларускай мове, а трапіла ў яе з іншых моў (відаць, з лацінскай ці з польскай), шырока ўжываецца ў сучасных еўрапейскіх мовах, у многіх з якіх змянілася, набыла нацыянальна спецыфічны слоўны кампанент-рэалію, параўн.: “*Rome / Moscow / Krakov / Prague / Kiev / Zagreb / Paris / Washington / Lviv / Kayseri / Buda castle / Soho was not built / made in a / one day (in a day)*” (“Рым / Масква / Кракаў / Прага / Кіеў / Загрэб / Парыж / Вашынгтон / Львоў / Кайсеры / замак Буды / Соха не быў пабудаваны / зроблены ў адзін дзень (за дзень)”) [10, р. 449].

Трэба адзначыць, што найбольш яскрава недакладная кваліфікацыя (у бок неапраўданага перабольшвання) прыналежнасці тых ці іншых прыказкавых адзінак да нацыянальна спецыфічных (уласна беларускіх) праяўляецца ў выніку этымалагічнага аналізу прыказак.

Напрыклад, прыказка *Аржаная каша сама сябе хваліць* вызначаецца ў “Этымалагічным слоўніку прыказак” (2014) І. Я. Лепшава, як “уласна беларуская” прыказка “з нерэальным вобразам у яе аснове, а яе суб’ект (з азначэннем “аржаная”) іранічна абазначае не лепшы гатунак сярод іншых відаў кашы (грэчневай, рысавай і г. д.)” [11, с. 21]. Гэта прыказка ўпершыню зафіксавана ў беларускай мове ў зборніку І. І. Насовіча (1874) [12, с. 3]. Аднак у рускай мове, наводзе парэміяграфічных крыніц XVIII–XIX стст., здаўна ўжывалася прыказка *Ржаная каша сама себя хвалит* як адзін з шматлікіх варыянтаў прыказкі *Всякая (грэчневая, овсяная, ржаная, ячная і г. д.) каша сама себя хвалит*, што актыўна функцыянуе і ў сучаснай рускай літаратурнай мове [13, с. 403]. У беларускай мове існуе толькі адзін прыказкавы варыянт *Грэцкая каша сама сябе хваліць*, які фіксуецца ў другой палове XX ст. [14, т. 2, с. 338]. Абмежаванасць у беларускай мове варыянтаў прыказкі *Аржаная (грэцкая) каша сама сябе хваліць* сведчыць пра яе запазычаны характар (звычайна пры запазычанні ў іншую мову трапляе толькі адзін-два варыянты ўстойлівай адзінкі), паказвае на рускамоўнае паходжанне гэтай прыказкі, што не дазваляе ўключаць яе ў нацыянальна спецыфічную частку адзінак прыказкавага фонду беларускай мовы (г. зн. лічыць яе “уласна беларускай”).

Прыкладаў такога кшталту можна падаваць шмат. Так, прыказкі *Адна галава добра, а дзве <яшчэ> лепі (лепей)*, *Дай божа ў добры час сказаць, а ў ліхі (нядобры) памаўчаць*, *З вялікага грому <часамі, заўсёды> малы дождж <бывае>*, *Хто мажа, той і едзе* таксама вызначаюцца ў “Этымалагічным слоўніку прыказак” (2014) як “уласна беларускія” [11, с. 18, 39, 49, 126], аднак такімі не з’яўляюцца ні паводле паходжання, ні паводле сферы ўжывання, ні паводле нацыянальна-культурнай адметнасці [15; 16; 17; 18]. Тоесныя гэтым прыказкам па структуры, лексічным складзе і граматычнай арганізацыі адзінкі ўжываюцца і ў іншых славянскіх і неславянскіх мовах, пры гэтым многія з такіх моў ніколі не мелі прамых і непасрэдных кантактаў з беларускай мовай. Так, прыказка *Дай божа ў добры час сказаць, а ў ліхі (нядобры) памаўчаць* не можа разглядацца як “уласна беларуская”, паколькі, паводле парэміяграфічных крыніц, мае непасрэдныя аналагі ў славянскіх, раманскіх і германскіх мовах, напр.: = руск. *В добрый (В доброй) час молвить, а в худой (лихой) – помолчат (промолчат)* [13, с. 978]; *Дай Бог в час сказать, в худой промолчат* [13, с. 63] = укр. *В добрий час сказати, а в лихий помовчати!* [19]; *В добрий час говорити, в лихий мовчати* [19]; *В добрий час сказати, а в лихий замовчати* [19] = польск. *Daj Boże w dobry czas mówić, a we zły milczeć* (“Дай Божа ў добры час сказаць, а ў ліхі памаўчаць”) [20, т. 1, с. 5] = англ. *There is a time to speak and a time to be silent* (“Ёсць час сказаць і ёсць час маўчаць”) [21, р. 637] = ням. *In guter Stunde soll man*

sprechen, in böser soll man schweigen ('У добры час сказаць, а ў ліхі памаўчаць') [22, s. 23]; *Reden hat seine Zeit, und Schweigen hat seine Zeit* ('У свой час сказаць і ў свой час памаўчаць') [23, p. 144]; *Schweigen und Reden hat seine Zeit* ('Маўчанне і мова маюць свой час') [21, p. 637] = ісп. *Hay tiempos de hablar, y tiempos de callar* ('Ёсць час гаварыць і час маўчаць') [21, p. 637] = іт. *Vi è tempo di parlare, e tempo di tacere* ('Ёсць час гаварыць і час маўчаць') [24, s. 159] = фр. *Il y a un temps de parler et un temps de se taire* ('Ёсць час гаварыць і час маўчаць') [21, p. 637] і г. д.

Трэба заўважыць, што далёка не ўсе прыказкі, якія функцыянуюць у сучаснай беларускай літаратурнай мове і ўспрымаюцца яе носьбітамі (і яе даследчыкамі) як уласна беларускія паводле зместу і формы (і на гэтай падставе інтэрпрэтуюцца як нацыянальна спецыфічныя), ужываюцца толькі ў беларускай мове і маюць уласна беларускае паходжанне. Гэта ўласціва і іншым мовам свету, у якіх многія прыказкі маюць іншамоўнае паходжанне, але з цягам часу асіміляваліся ў мове-рэцыпіенце і, як правіла, ужо не асацыююцца з чужымі мовамі і культурамі. Так, паводле меркавання Х. Вальтэра і В. М. Макіенкі, "вопреки расхожему представлению о густо национальной маркированности идиоматики и паремиологии они – как это ни парадоксально – являются более интернациональными, чем лексика" [25, s. 2].

На наш погляд, дакладна высветліць тое, ці з'яўляецца пэўная прыказка ўласна беларускай (спецыфічнай у адносінах да іншых моў), ці мае ў сваім складзе нацыянальна спецыфічныя элементы структуры ці зместу (у выпадку, калі з'яўляецца агульнай для беларускай і іншых моў), можна толькі на шырокім моўным і лінгвакультурным фоне шляхам сінхранічнага аналізу прыказкавых структурна-семантычных мадэляў.

Сінхранічны аналіз нацыянальнай спецыфічнасці прыказак дазволіць унікнуць, з аднаго боку, памылак і недакладнасцей этымалагічнага аналізу, а з другога боку, неабходнасці ўлічваць шматлікія, перакрываваныя ў часе і прасторы, заўсёды складаныя і таму даволі часта суб'ектыўныя (у абгрунтаванні і верыфікацыі) моўныя і культурныя ўплывы (узаемаўплывы) іншых моў і лінгвакультур у станаўленні і гістарычным развіцці прыказкавага складу беларускай мовы, паколькі ні тое, ні другое не дапамагае дакладна размежаваць агульнае з іншымі мовамі (лінгвакультурамі) і спецыфічнае (нацыянальнае) у дачыненні да прыказак. Зварот да сінхранічнага аналізу дазволіць вызначыць актуальны для сённяшніх носьбітаў мовы аб'ём і характар спецыфікі і нацыянальнай адметнасці адзінак прыказкавага фонду беларускай мовы.

Пры вызначэнні нацыянальнай спецыфічнасці адзінак прыказкавага фонду беларускай мовы ў якасці неабходнага моўнага фону (на падставе існуючых парэміяграфічных крыніц) павінны выступаць усе славянскія мовы (найперш, блізкароднасныя – руская і ўкраінская мовы, а таксама гістарычна блізкая – польская мова), а таксама арэальна блізкія балтыйскія мовы (літоўская і латышская), мовы культурных кантактаў з ліку германскіх і раманскіх моў (нямецкая, англійская, французская і інш.). Пры гэтым у неабходных выпадках, найперш пры вызначэнні ў складзе прыказкавага фонду беларускай мовы агульных з іншымі мовамі адзінак, але не абумоўленых ні моўнай роднасцю, ні моўнымі кантактамі, мэтазгодна выкарыстоўваць у якасці моўнага фону (на падставе існуючых парэміяграфічных крыніц) любыя мовы свету [26]. Так, прыказка *З вялікага грому <заўсёды, часамі> малы дождж <бывае>* або *З вялікае хмары малы дождж <бывае>* [27, с. 216–217] не можа лічыцца "ўласна беларускай" (на суперак І. Я. Лепешаву), паколькі, паводле парэміяграфічных крыніц, мае аналагі ў іншых мовах, у тым ліку, у кітайскай мове, напр.: = руск. *Из большой тучи да малая капля* [13, с. 917]; *От большой тучи не всегда много дождя* [13, с. 917] = укр. *Велика хмара, та малий дощ* [28]; *З великої хмари малий дощ буває* [28] = польск. *Z wielkiej burzy (chmury) mały deszcz* ('З вялікага грому / З вялікае хмары малы дождж') [20, t. 1, s. 29] = лат. *Pērkons sausu laiku apducina* ('Гром

у сухі час') [29, р. 33] = англ. *When the thunder is very loud, there's very little rain* ('Калі гром вельмі гучны, тады вельмі малы дождж') [29, р. 33] = ням. *Grosse Wolken, kleiner Regen* ('Вялікія хмары – малы дождж') [30, s. 235]; *Aus einer grossen Wolke kommt oft nur ein kleiner Regen* ('З вялікае хмары часта бывае малы дождж') [31, Bd. 1] = фр. *De grand vent, petite pluie* ('Моцны вецер – малы дождж') [32] = кіт. 雷声大雨点小 ('Гром, але малы дождж'); 雷声儿大雨点儿小 ('Гром моцны – дождж малы') [33] і г. д.

У якасці лінгвакультурнага фону мэтазгодна разглядаць нацыянальна-культурны змест іншамоўных прыказак, маркіраваны слоўнымі кампанентамі. Гэты змест можа захоўвацца або адсутнічаць у аналагічных ім беларускіх прыказках, а таксама замяшчацца уласна беларускім (г. зн. нацыянальна спецыфічным) зместам, маркіраваным слоўнымі кампанентамі ў аналагічных ім беларускіх прыказках. Так, у іншамоўных аналагах прыказкі *Зяць на парог – цешча за бутэльку (за яешню)* [27, с. 232] у якасці стравы для блізкага сваяка замест *яешні* згадваецца *пирог*, напр.: = руск. *Зять на двор – пирог на стол* [13, с. 382] = укр. *Як зять за поріг, то теца за пиріг* [34, с. 201], што сведчыць пра нацыянальную адметнасць традыцыйнай беларускай кухні, у якой таксама пачэснае месца займаюць *пирогі*, але *яешня*, якая калісьці была рытуальнай стравой беларускай кухні (у прыватнасці, звязана з памінальнымі абрадамі), дагэтуль захоўвае ў свядомасці носьбітаў беларускай мовы статус стравы, якой не сорамна пачаставаць, што не актуальна ні для рускай, ні для ўкраінскай кухні.

Як частку лінгвакультурнага фону мэтазгодна разглядаць і нацыянальна-моўныя асаблівасці іншамоўных прыказак (наяўнасць адметных фармальных варыянтаў, лексічных кампанентаў, элементаў граматычнага афармлення і інш.). Такія асаблівасці іншамоўных прыказак могуць часткова супадаць або адсутнічаць у беларускіх прыказкавых аналагах або замяшчацца ў іх складзе ўласна беларускімі (г. зн. нацыянальна спецыфічнымі) моўнымі элементамі. Так, прыказка *Каб не дзірка ў роце, хадзіў бы ў злоце* [27, с. 243] мае аналагі ў славянскіх мовах, напр.: = руск. *Если бы брюхо не просило, голова бы в золоте ходила* [13, с. 97] = укр. *Коли б не дірка в роті, ходив би у золоті* [35] = польск. *Gdyby nie gęba, to by człowiek w złocie chodził* ('Каб не рот, то чалавек хадзіў бы ў злоце') [20, t. 1, s. 14], аднак мае ў беларускай мове фармальны варыянт з часткова адметным лексічным складам *Каб не ежка ды адзежка, была б грошай поўна дзежка* [27, с. 244], якога няма ў іншых мовах.

Такім чынам, праблема вызначэння нацыянальнай спецыфікі адзінак прыказкавага фонду беларускай мовы можа быць аб'ектыўна вырашана, па-першае, толькі ў сінхранічным плане (без уліку гістарычных умоў і працэсаў фарміравання прыказкавага фонду беларускай мовы), па-другое, толькі на шырокім моўным фоне (паводле парэміяграфічных крыніц), па-трэцяе, толькі з улікам агульных з іншымі мовамі і лінгвакультурамі прыказак, якія могуць быць нацыянальна адметнымі ў беларускай мове за кошт пэўных элементаў сваёй структуры і зместу. Вызначэнне і апісанне нацыянальнай адметнасці прыказкавага фонду беларускай мовы павінна засноўвацца, на наш погляд, на наступных палажэннях.

Па-першае, у прыказкавым фондзе беларускай мовы спалучаюцца, з аднаго боку, агульныя з іншымі мовамі адзінкі, а з другога боку, спецыфічна беларускія (унікальныя на фоне іншых моў) прыказкі, але нацыянальная адметнасць прыказкавага фонду складаецца не толькі са спецыфічна беларускіх, але і з асіміляваных у беларускай мове і нацыянальна-культурна маркіраваных агульных з іншымі мовамі прыказкавых адзінак.

Па-другое, колькасць спецыфічна беларускіх прыказак не перавышае ў мове колькасць агульных з іншымі мовамі адзінак (паколькі прыказкавы фонд беларускай мовы не з'яўляецца ізаляванай і замкнёнай сістэмай), аднак значная частка агульных з іншымі мовамі прыказак асімілявалася ў беларускай мове, набыла нацыянальна-моўна

спецыфічныя і/або нацыянальна-культурна маркіраваныя элементы структуры ці зместу і таму даволі часта ўспрымаецца носьбітамі беларускай мовы як уласна беларуская.

Па-трэцяе, у нацыянальна адметнай частцы прыказкавага фонду беларускай мовы пераважаюць не спецыфічна беларускія (на фоне іншых моў) адзінкі, а агульныя з іншымі мовамі прыказкі, якія маюць у беларускай мове нацыянальна-моўна своеасаблівыя (спецыфічна беларускія) і/або нацыянальна-культурна маркіраваныя (што адлюстроўваюць нацыянальную беларускую культуру) элементы структуры і зместу.

Па-чацвёртае, суадносіны спецыфічна беларускай (на фоне іншых моў) і агульнай з іншымі мовамі адзінак і ўдзельная вага нацыянальна адметных прыказак найбольш рэпрэзентатыўна прадстаўлены ў трох групах прыказак, функцыянальна абмежаваных паводле шэрага часавых, сацыякультурных і лінгвістычных фактараў (прыказкавым складзе літаратурнай мовы, асноўным прыказкавым фондзе, прыказкавым мінімуме) [36; 37].

Сукупнасць гэтых палажэнняў абумоўлівае метадалогію вызначэння нацыянальнай адметнасці прыказкавага фонду беларускай мовы, якое павінна ажыццяўляцца на матэрыяле найбольш вядомых і ўжывальных прыказкавых адзінак у рэчышчы сінхранічнага падыходу шляхам размежавання прыказак на спецыфічна беларускія і агульныя з іншымі мовамі (на шырокім моўным фоне, паводле існуючых парэміяграфічных крыніц) [38] і далейшай дыферэнцыяцыі і тых, і другіх у плане нацыянальна-моўнай своеасаблівасці (наяўнасці ўласна беларускіх элементаў у моўным афармленні прыказак) і/або нацыянальна-культурнай маркіраванасці (адлюстравання ў прыказках як цэласных моўных знакаў або ў асобных элементах іх структуры і зместу фактаў беларускай нацыянальнай гісторыі і культуры, менталітэту беларускага народа).

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Иванов, Е. Е. Белорусская паремиология и афористика в общеевропейском контексте (актуальные проблемы изучения) / Е. Е. Иванов // XV Міжнародны з'езд славістаў, Мінск, 20–27 жніўня 2013 г. : у 2 т. / А. А. Лукашанец (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларуская навука, 2013. – Т. 1. – С. 322–323.

2. Сацыякультурная прастора мовы (сацыяльныя і культурныя аспекты вывучэння беларускай мовы) / С. Ф. Иванова, Я. Я. Іваноў, Н. Б. Мячкоўская. – Мінск : Веды, 1998. – 112 с.

3. Іваноў, Я. Я. Нацыянальна-культурная семантыка беларускай мовы як аб'ект лінгвакраіназнаўства (пры вывучэнні беларускай мовы як замежнай і як другой ва ўмовах блізкароднаснага руска-беларускага білінгвізму) / Я. Я. Іваноў // Беларуская мова: шляхі развіцця, кантакты, перспектывы / Г. А. Цыхун (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларускі кнігазбор, 2001. – С. 285–290.

4. Іваноў, Я. Я. Прынцыпы супастаўляльнага апісання афарыстычнай парэміялогіі беларускай і рускай моў / Я. Я. Іваноў // *Studia slavistyczne*. – 2003. – Т. 4. – С. 49–55.

5. Белорусская паремиология конца XX – начала XXI века (1991–2014 гг.) : библиографический обзор / Е. Е. Иванов, Ю. А. Петрушевская // *Паремиология в дискурсе* / под ред. О. В. Ломакиной. – М. : URSS : Ленанд, 2015. – С. 252–292.

6. Петрушэўская, Ю. А. Нацыянальная адметнасць прыказкавага фонду беларускай мовы / Ю. А. Петрушэўская // *Учэныя запіскі ВГУ імя П. М. Машерова*. – 2018. – Т. 27. – С. 150–154.

7. Зверева, Ю. С. Сравнительная типология фразеологии английского и белорусского языков (актуальность, методология, перспективы исследования) / Ю. С. Зверева, Е. Е. Иванов, А. Н. Шестернёва // *Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте* – 2015. – Могилев : МГУ імя А. А. Кулешова, 2016. – С. 164–168.

8. Іваноў, Я. Я. Універсальнае і нацыянальнае ў фразеалагічнай і парэміялагічнай падсістэмах беларускай мовы ў еўрапейскім моўным кантэксце (актуальнасць, метадалогія, перспектывы даследавання) / Я. Я. Іваноў // *Славянская фразеология в синхронии и диахронии*. – 2016. – Вып. 3. – С. 46–49.

9. Котова, М. Ю. Русско-славянский словарь пословиц (с английскими соответствиями) / М. Ю. Котова. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2000. – 360 с.

10. Paczolay, G. European Proverbs in 55 Languages, with Equivalents in Arabic, Persian, Sanskrit, Chinese, and Japanese / G. Paczolay. – Veszprém : Veszprémi Nyomda, 1997. – 528 p.
11. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Вышэйшая школа, 2014. – 139 с.
12. Носовичъ, И. И. Сборникъ бѣлорусскихъ пословицъ / И. И. Носовичъ. – СПб. : Тип. Императорской Академіи Наукъ, 1874. – VI, 232, 18 с.
13. Большой словарь русских пословиц / В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина, Е. К. Николаева. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2010. – 1024 с.
14. Прыказкі і прымаўкі : у 2 кн. / склад. М. Я. Грынблат. – Мінск : Навука і тэхніка, 1976. – Кн. 1. – 559 с. ; Кн. 2. – 616 с.
15. Петрушэўская, Ю. А. Інтэрнацыянальны характар прыказкі *У добры час сказаць, а ў ліхі намаўчаць* / Ю. А. Петрушэўская // Восточнославянские языки и литературы в европейском контексте – V. – Могилёв : МГУ им. А. А. Кулешова, 2018. – С. 123–128.
16. Петрушэўская, Ю. А. Пра сферу ўжывання і паходжанне прыказкі *Адна галава добра, а дзве лепш* / Ю. А. Петрушэўская // Вестник МГЛУ. Серия 1, Филология. – 2015. – № 5(78). – С. 84–96.
17. Петрушэўская, Ю. А. Пра сферу ўжывання і паходжанне прыказкі *З вялікага грому малы дождж* / Ю. А. Петрушэўская // Роднае слова. – 2016. – № 1. – С. 44–47.
18. Петрушэўская, Ю. А. Пра сферу ўжывання і паходжанне прыказкі *Хто мажа, той і едзе* / Ю. А. Петрушэўская // Вестник Полоцкого гос. ун-та. Серия А, Гуманитарные науки. – 2016. – № 2. – С. 138–144.
19. Прислів'я та приказки : Взаємини між людзьмі / упоряд. М. М. Пазяк. – Київ : Наукова думка, 1991. – 436 с.
20. Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich : T. I–IV / red. naczelny J. Krzyżanowski. – Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1969–1978.
21. Strauss, E. Concise Dictionary of Proverbs / E. Strauss. – 1 ed. – London : Routledge, 1998. – 502 p.
22. Zwilling, M. J. Sprichwörter. Sprichwörtliche Redensarten. Russisch-Deutsches Wörterbuch. Über 700 Einheiten / M. J. Zwilling. – 2. unv. Aufl. – Moskau : Verlag „Russkij jazyk“, 2001. – 216 s.
23. Anuțej, M. Dicționar de proverbe german-român / M. Anuțej. – București : Editure științifică și enciclopedică, 1978. – 231 p.
24. Świerczyńska, D. Słownik przysłów w ośmiu językach / D. Świerczyńska, A. Świerczyński. – Warszawa : PWN, 1998. – 437 s.
25. Nationales und Internationales in der slawischen Praseologie / Hrsg. H. Walter, V. M. Mokienko. – Greifswald : E. M. A.-Universität, 2013. – 276 s.
26. Петрушэўская, Ю. А. Універсальны, інтэрнацыянальны і нацыянальны кампаненты парэміялагічнага фонду сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Ю. А. Петрушэўская // Філолагічны студыі. – 2017. – Вип. 16. – С. 195–201.
27. Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ імя Янкі Купалы, 2011. – 695 с.
28. Прислів'я та приказки : Природа. Господарська діяльність / упоряд. М. М. Пазяк. – Київ : Наук. думка, 1989. – 480 с.
29. Latvian-English Dictionary : Vol. 1–2 / comp. by L. Zusne. – USA : Xlibris, 2008. – 825 p.
30. Wójcik, A. Słownik przysłów niemiecko-polski, polsko-niemiecki / A. Wójcik, H. Ziebart. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 2001. – 547 s.
31. Wander, K. F. W. Deutsches Sprichwörter-Lexikon : Bd. I–V / K. F. W. Wander. – Leipzig : F. A. Brockhaus, 1867–1880.
32. Французско-русский фразеологический словарь (онлайн-версія) [Электронны рэсурс]. – 2021. – Рэжым доступу : <http://www.classes.ru/all-french/dictionary-french-russian-phrase-term-12616.htm>. – Дата доступу : 25.09.2021.
33. Гром [Электронны рэсурс] // Китайский онлайн-словарь. – 2021. – Рэжым доступу : bkr.info/slovo.php?ch=гром. – Дата доступу : 25.09.2021.
34. Українські прислів'я та приказки / упоряд.: С. В. Мишанич, М. М. Пазяк. – Київ : Дніпро, 1983. – 390 с.

35. Прислів'я та приказки : Людина. Родинне життя. Риси характеру / уряд. М. М. Пазяк. – Київ : Наукова думка, 1990. – 528 с.

36. Петрушэўская, Ю. А. Паняцце парэміялагічнага фонду мовы і прынцыпы яго дыферэнцыяцыі (у сувязі з вызначэннем універсальнага і нацыянальнага кампанентаў у парэміялагічнай сістэме мовы) / Ю. А. Петрушэўская // Філолагічний часопис. – 2015. – Вип. 1(6). – С. 100–106.

37. Ivanov, E. E. Paremiological Minimum and Basic Paremiological Stock (Belarusian and Russian) / E. E. Ivanov. – Prague : RSS, 2002. – 136 p.

38. Петрушэўская, Ю. А. Універсальны і інтэрнацыянальны кампаненты ў парэміялагічным складзе беларускай мовы : беларуска-іншамовны слоўнік / Ю. А. Петрушэўская. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2020. – 316 с.

Abstract. The methodology of describing the national identity of Belarusian proverbs is described, which should be determined in a synchronic way by differentiating proverbs into specific Belarusian and common with other languages (on a broad language background) and further differentiation of both according to the national and language identity (the presence of the proper Belarusian elements in the proverbs language form) and / or national and cultural marking (the facts of the Belarusian national history and culture, mentality of the Belarusian people reflected in proverbs as integral language signs or in separate elements of their structure or content).

Keywords: the Belarusian language, proverb, national identity, proverbs fund, commonality with other languages, specifics, national and language identity, national and cultural marking.

УДК 811.161.1'42'36'37:398.91(100)

Е. В. Иванова

АТРИБУТИВНЫЙ ПАРАМЕТР В ПОСЛОВИЧНЫХ КАРТИНАХ МИРА

Аннотация. Цель статьи состоит в рассмотрении атрибутивного параметра в пословичных картинах мира русского и английского языков и выявлении общих закономерностей его репрезентации. Устанавливаются факторы, влияющие на частотность прилагательных-репрезентантов атрибутивного параметра, к которым относятся значимость именуемого ими признака для социума, наличие оценочного компонента в семантике прилагательного, вхождение прилагательного в антонимическую пару, его роль в когнитивной / семантической структуре пословицы определенного типа.

Ключевые слова: пословица, пословичная картина мира, атрибутивный параметр, сопоставительный анализ.

Описание интерпретации внешнего и внутреннего мира человека в пословичной семантике служит основой моделирования пословичной картины мира (далее – ПКМ), отражающей концептуализацию действительности в пословичных знаках. Подобное моделирование носит многоаспектный характер и может быть направлено, например, на рассмотрение отдельных фрагментов ПКМ и входящих в них концептов и прототипов [1]. Другое возможное направление моделирования ПКМ заключается в выделении лежащих в основе и формирующих ее структуру параметров. В частности, как и языковая картина мира в целом, определяющими координатами которой выступают пространство, время и действие [2, с. 16], ПКМ выстраивается вокруг этих параметров, обладая пространственными и временными характеристиками, а также набором типичных действий, регламентирующих отношения между входящими в нее концептами. Данные параметры, будучи едиными для ПКМ разных языков, обладают в них одинаковыми и национально-специфичными свойствами. Универсальным параметром можно также считать ценностную ориентацию, характеризующуюся сходством и различием вербали-